

УДК 811.161.2(07)

кандидат педагогічних наук, Шеремета Л. П.

Тернопільський державний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського

СИСТЕМА РОБОТИ НАД ОРФОГРАФІЧНИМИ ПОМИЛКАМИ У СВІТЛІ ПРАЦЬ О.М. БІЛЯЄВА

У статті проаналізовано один із аспектів наукового доробку професора Олександра Біляєва – систему роботи над орфографічними помилками. Обґрунтовано доцільність використання методичних рекомендацій вченого для підвищення орфографічної грамотності учнів.

Ключові слова: орфографічні помилки, типи помилок, робота над орфографічними помилками.

Шеремета Л. П. Система работы над орфографическими ошибками в свете трудов А. М. Беляева / Тернопольский государственный медицинский университет им. И.Я. Горбачевского, Украина, Тернополь

В статье проанализирован один из аспектов научной деятельности профессора Александра Беляева – система работы над орфографическими ошибками. Обоснована целесообразность использования методических рекомендаций ученого для повышения орфографической грамотности учеников.

Ключевые слова: орфографические ошибки, типы ошибок, работа над орфографическими ошибками.

Sheremeta L. P. System of prosecution of spelling errors in the light of labours of A. M. Beliaev / Ternopil state medical university of I.YA. Horbachevsky, Ukraine, Ternopil

The following paper analyses one of the aspects of scientific work of Professor O. Bilyaev, namely the way of working on orthographical mistakes. Rationalisation for using scientist's methodological recommendations in the warning of work on mistakes is provided.

Key words: orthograpgical mistakes, types of mistakes, work on mistakes.

Вступ

Починаючи з 90-х років ХХ століття перед педагогічною наукою і практикою постають нові проблеми, зумовлені потребою звернення до методичної спадщини видатних учених із метою викентористання їх здобутків у сучасній школі. У таких умовах великого значення набувають педагогічні ідеї О.М. Біляєва, що й сьогодні апробуються, постійно підтверджують свою життєздатність і ефективність. Серед них – робота над орфографічними помилками як один із засобів підвищення грамотності учнів, що є важливою в умовах сучасного білінгвізму.

Питання роботи над помилками привертає до себе постійну увагу методистів (О. Текучов, В. Мельничайко, М. Пентилюк, Н. Сулименко, М. Вороній, О. Глазова та інші); проте в методичній літературі, присвяченій викладанню української мови, це питання потребує нового осмислення.

Мета статті та завдання

На основі аналізу лінгводидактичної спадщини О.М. Біляєва визначити і обґрунтувати систему роботи над орфографічними помилками.

Виклад основного матеріалу статті

Свою науково-педагогічну діяльність О.М. Біляєв розпочинає у вересні 1946 року, ставши студентом Херсонського державного педагогічного інституту імені Н.К. Крупської. Після закінчення вищого навчального закладу О.М. Біляєв працює учителем української мови і літератури в Запорізькій середній школі № 30. Із жовтня 1951 року стає аспірантом Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР (відділ методики викладання мови).

Умови роботи у відділі методики викладання української мови, тогочасні потреби формування мовнокомпетентних наукових кадрів, впливають на визначення теми дослідження аспіранта з методики викладання української мови. У полі зору молодого науковця знаходяться актуальні питання орфографії, зокрема робота над орфографічними помилками, які допускають учні середньої школи. Вчений вважає, що успішне оволодіння орфографією

передбачає чітко організовану роботу над помилками, до якої потрібно готуватися. О.М. Біляєв вказує, що ця підготовка розпочинається з перевірки письмових робіт і класифікації помилок. Залежно від періоду навчання, підготовленості класу, методика й техніка виправлення помилок може бути різною:

а) неправильно записану літеру чи частину слова вчитель закреслює, зверху пишучи правильно, орфограму підкреслює двома рисками, на полі вертикально рисою відзначає факт наявності помилки в рядку;

б) орфограму, в якій допущена помилка, підкреслює без надписування в правильному вигляді;

в) тільки на полі відзначає наявність помилки в рядку.

У 1953 році з'являється його перша лінгводидактична наукова праця «Робота над помилками як засіб підвищення орфографічної грамотності учнів» [1]. Автор висловлює думку, що учителеві-словеснику треба поставити собі за правило попереджати помилки, які можуть допускати учні. О.М. Біляєв наголошує на вимозі загальношкільного орфографічного режиму (тут маємо на увазі, що всі вчителі, незалежно від спеціальності, постійно повинні піклуватися про правильне засвоєння учнями в усній мові та на письмі всієї різноманітності термінології виучуваних у школі предметів, у всякій письмовій роботі слід підкреслювати та виправляти помилки, сповіщаючи про них учителя-мовника, тримати в ідеальній грамотності все писане і друковане слово в школі) та ретельної перевірки учнівських зошитів. У роботі над помилками майбутній вчений важливе місце відводить обліку різних видів помилок (найпростішими формами індивідуального обліку можуть бути картки, заведені вчителем на кожного учня, або спеціальний щоденник; під час колективного обліку – різні схеми). І основне, на чому наголошує автор статті, це – підвищення грамотності учнів, чому сприятиме робота над помилками, тобто така система різноманітних вправ, яка розрахована на усвідомлення учнем своєї помилки та активне її подолання.

Із листопада 1954 року О.М. Біляєв працює старшим викладачем кафедри української мови Сталінградського педінституту, а наступного року (1955 р.)

захищає кандидатську дисертацію на тему «Робота над орфографічними помилками учнів» [2] і здобуває учений ступінь кандидата педагогічних наук із теорії та методики навчання української мови. Огляд методичних посібників того часу доводить, що відбувається послаблення уваги до орфографії; недостатньо схарактеризовано принципи, методи викладання орфографії, сфери їх доцільного застосування. Названі чинники негативно позначаються на практичній роботі школи і тому науковець багато та плідно працює над удосконаленням методики шкільного навчання орфографії, основну увагу при цьому приділяє питанню попередженню роботи над орфографічними помилками. Так, молодий учений стає дописувачем журналу «Українська мова в школі», в якому публікує свої праці, бере участь конференціях, де виступає з науковими доповідями. У 1956 році з'являються статті «Причини орфографічних помилок і заходи до попередження неуспішності учнів у письмі» [3], «Робота над виправленням орфографічних помилок у 5 класі» [4], у 1957 році – «Вивчення орфографії «важких» слів у 5-7 класах» [5]. За словами вченого, «методисти і психологи, не досліджуючи цього питання спеціально, залишили тільки поодинокі, почасти побіжно висловлені зауваження. З'ясування психологічних умов виникнення помилок допоможе теоретично обґрунтувати й виробити систему вправ, щоб забезпечити попередження неуспішності учнів» [4, с. 58]. У шкільній практиці помилкам часто можна запобігти, враховуючи педагогічне чуття і досвід учителів, проте лише одиниці з них могли вивчити причини їх допускання та виробити власну методику подолання орфографічної неграмотності. Тому О.М. Біляєв вважав своїм завданням розглянути типові порушення орфографічних норм, розкрити основні причини помилок, визначити шляхи їх попередження.

Усі помилки, які допускають учні, учений радить ділити на такі групи:

а) помилки, зумовлені незнанням правила, орієнтуванням на вимову слова;

б) помилки, причиною яких є невміння застосовувати правила (наприклад, ненаголошені **е**, **и** кореня);

в) помилки за аналогією (зіставлення різнотипних за орфографічною природою написань; окрему підгрупу становлять помилки, зроблені під впливом російської вимови й орфографії);

г) помилки, зумовлені нерозумінням слова і його значення [4, с. 58-84].

У статті «Вивчення орфографії «важких» слів у 5-7 класах» [5] О.М. Біляєв висвітлює питання роботи вчителя над словами, що не контролюються правилами взагалі в той чи інший період навчання. Це дослідження зумовлено недостатнім вивченням описаної проблеми. Науковець одним із перших складає список «важких» слів для 5-го, 6-го і 7-го класів, тобто слів, правопис яких важко запам'ятовувати учням. Для створення цього списку О.М. Біляєв проводив спостереження над мовою учнів у містах Київ і Сталіно (сьогодні – Донецьк), аналізував підручники з української мови, письмові учнівські роботи.

Висновок

Усі публікації, присвячені висвітленню орфографічної проблеми, відзначаються багатим статистичним матеріалом, досконалістю і ґрунтовністю. Але відзначимо, що наукові інтереси О.М. Біляєва не обмежувалися лише потребами вивчення орфографії в загальноосвітній школі. Його цікавили інші актуальні методичні питання, тісно пов'язані з вимогами розвитку суспільства, реформуванням освіти, удосконаленням навчального процесу. Сьогодні дієвість методики О.М. Біляєва зумовлена різноманітністю запропонованих ним положень і принципів, що визначають вихідні позиції шкільного навчання мови.

Література:

1. Біляєв О.М. Робота над помилками як засіб підвищення орфографічної грамотності учнів. / У кн. : Досвід перебудови викладання української мови в школах УРСР в світлі праць Й.В. Сталіна про мову / О.М. Біляєв. – К. : Радянська школа, 1953. – С. 195-202.

2. Беляєв О.М. Робота над орфографічними помилками учнів дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О.М. Беляєв. – К., 1954. – 329 с.

3. Бе́ляєв О.М. Причини орфографічних помилок і заходи до попередження неуспішності учнів у письмі / О.М. Бе́ляєв // Українська мова і література в школі. – 1956.– №. 1. – С. 41-49.

4. Бе́ляєв О.М. Робота над виправленням орфографічних помилок у 5 класі / О.М. Бе́ляєв // Наукові записки (Сталінградський педагогічний університет). – 1956. – Вип. 4.– С. 58-84.

5. Бе́ляєв О.М. Вивчення орфографії «важких» слів у 5-7 класах / О.М. Бе́ляєв // Українська мова і література в школі. – 1957. – № 1. – С. 48-56.

References:

1. Bilyayev O.M. Robota nad pomylkamy yak zasib pidvyshchennya orfohrfachnoyi hramotnosti uchniv. / U kn. : Dosvid perebudovy vykladannya ukrayins'koyi movy v shkolakh URSR v svitli prats' Y.V. Stalina pro movu / O.M. Bilyayev. – K. : Radyans'ka shkola, 1953. – S. 195-202.

2. Byelyayev O.M. Robota nad orfohrfachnymy pomylkamy uchniv dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / O.M. Byelyayev. – K., 1954. – 329 s.

3. Byelyayev O.M. Prychyny orfohrfachnykh pomylok i zakhody do poperedzhennya neuspishnosti uchniv u pys'mi / O.M. Byelyayev // Ukrayins'ka mova i literatura v shkoli. – 1956.– №. 1. – S. 41-49.

4. Byelyayev O.M. Robota nad vypravlenniam orfohrfachnykh pomylok u 5 klasi / O.M. Byelyayev // Naukovi zapysky (Stalinhrads'kyy pedahohichnyy universytet). – 1956. – Vyp. 4.– S. 58-84.

5. Byelyayev O.M. Vyvchennya orfohrfaiyi «vazhkykh» sliv u 5-7 klasakh / O.M. Byelyayev // Ukrayins'ka mova i literatura v shkoli. – 1957. – № 1. – S. 48-56.